

Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer: igazi esélyteremtés a vidéknek

A Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer (KSZR) a korábban magára hagyott kistelepülések leépült könyvtárait újra életre keltette, építve a korszerű technikákra, tudásra, újrateremtette a személyes találkozás, a közösségben élés lehetőségeit – mondja Ramháb Mária, az Informatikai és Könyvtári Szövetség elnöke, akivel a kistelepülési ellátás jelenéről, aktualitásairól beszélgettünk.

Miként látja a hazai könyvtári intézményrendszer helyzetét?

Magyarországon a könyvtári intézményrendszer stabil és szolgáltatóképes. Az alapszolgáltatásokra építve egyre jobban differenciálódnak a különböző könyvtártípusok kínálatai. A könyvtárak virtuális szolgáltatásai széles körben elterjedtek, amiben vezető szerepet töltenek be a felsőoktatási és a szakkönyvtárak. Az elektronikus dokumentumok megjelenése, a legkülönbözőbb témájú tudástárak folyamatos fejlesztése nagymértékben növeli a nyomtatott dokumentumokhoz képest az egyidejű korlátlan hozzáférhetőséget. Dinamikus fejlődés tapasztalható az egyházi könyvtárak nagy értékű, egyedi kulturális javainak közkinccsé tételében is. A közkönyvtárak – miközben ugyancsak napról napra bővítik digitális szolgáltatásaik körét – egyre meghatározóbb közösségi helyekké válnak, minden korosztály igényeit figyelembe véve. A 3 év alattiak, a kismamák megszólítása, az átlagos életkor meghosszabbodása sok új lehetőséget kínál a könyvtárlátogatók körének bővítésére. Nagy kihívás megtartani a személyes látogatókat éppúgy, mint ahogy folyamatosan növelni kell a virtuális látogatók számát. Ezen a téren nagy a felelősség és a lehetőség a tanulást támogató tudástárak működtetésében, aminek az alapja döntően a helyismereti dokumentumok, információk köre. A megyei könyvtárak együttműködésének köszönhetően – a szerzői jogokról történő együttes megállapodás eredményeként – a HUNGARICANA portálon folyamatosan növekszik a helyi sajtótermékek hozzáférhetősége, az adott lapok kezdeti megjelenése óta ma már milliós nagyságrendet meghaladó terjedelemben.

Miként helyezkedik el ebben a Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer?

A vidék igazi *esélyteremtése* a jól szervezett könyvtári hálózaton keresztül biztosított kulturális alapellátás. Az elmúlt évtized legnagyobb jelentőségű lépése a *Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer (KSZR)* létrehozása, amely teljessé tette a hazai települési nyilvános könyvtári hálózatot. Mára elmondhatjuk, hogy év végére nem lesz olyan település Magyarországon, ahol ne lenne elérhető könyvtári szolgáltatás, így teljes az országos lefedettség. Ez a hálózati szervezettség óriási lehetőség mindenki számára. A KSZR létrehozásának éppen az a felismerés volt az alapja, hogy egy olyan korszerű, költséghatékony, szakmailag egységes elveken működő rendszert kell kialakítani, amely azonos feltételeket biztosít az *ötezer fő alatti településen* lakók számára, éljenek bárhol az országban. A magyarországi települések 91.4 %-a ide tartozik, ahol a lakosság 31.4 %-a él.¹ Ez is indokolja, hogy az állam kiemelt figyelmet fordít az ötezer lakos alatti településen lakók könyvtári ellátására.

Hol tart a KSZR fejlesztése a megyei könyvtárak egyik legfontosabb szolgáltatásaként?

2013. január 1-től – a korábbi kistérségi társulások keretei között 2005-ben elindult, meglehetősen elaprózott szolgáltatást – az 1997/ CXL. törvénybe iktatott kötelező feladatként átvették a megyei könyvtárak. A kistépülések önkormányzatai önként dönthetnek arról, hogy önállóan működtetnek-e könyvtárat, vagy csatlakoznak a megyei könyvtár szolgáltató rendszeréhez. 2017. január 1-től 2568 *kistépülés* csatlakozott a KSZR-hez, ami az érintett települések 89 %-a. Mivel nem cél minden egyes ötezer lakos alatti település bevonása, ha megfelelő módon tudja működtetni az önkormányzat a könyvtárat, ezért a jelenlegi helyzet igen nagy szervezettségre utal. Jelentős különbségek vannak az ország régiói között, ami a KSZR szolgáltatóhelyek szintjén is megmutatkozik. A Dunántúl, valamint Észak-Magyarország egy része túlnyomó többségében aprófalvas településekből áll, így a KSZR-ben is természetesen számottevő, 70 % az ezer lakos alatti szolgáltatóhelyek száma. Itt különösen fontos, hogy a települések ellátásába bekapcsolódjanak a bibliobuszok is, amelyek jelenleg 143 településen biztosítják a szolgáltatást Baranya, Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. Azon a 769 településen, amely ezer lakos feletti, a könyvtári szolgáltatás szervezésének szempontjából meghatározó az óvoda, iskola, civil szféra közreműködése.

Miként jellemezhető jelenleg a szolgáltatóhelyek infrastruktúrája?

A korszerű könyvtári szolgáltatás egyik legfontosabb eleme a szolgáltatóhelyek infrastruktúrája. A 39/2013. (V. 31.) EMMI rendelet a *Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer működéséről* szól azokról a követelményekről, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a szolgáltatóhely alkalmas legyen a KSZR keretében igénybe vehető szolgáltatások fogadására. Ebben meghatározó jelentőségű maga az épület, azon belül a könyvtár helyisége, annak berendezése, felszereltsége. A gyakorlati megvalósításhoz szükséges tudnivalókat a *Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer Ajánlás* című módszertani kiadványa² részletesen tartalmazza. Nagy lendülettel indult el az épületek felújítása, a könyvtárhelyiségek bővítése, az új térszervezés. A fenntartó önkormányzatoknak nagyon jelentős szerepe van abban, hogy jelenleg a könyvtárhelyiségek 41 %-a felújított, 39 %-a pedig elfogadható, 20 % azonban még korszerűsítésre vár. A berendezések – különösen az utóbbi időben elsősorban a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával – a megújított terekhez igazodva 32 %-ban kicse-

rélődtek, 36 %-ban elfogadhatóak, és 32 %-ban felújításra várnak a megyei könyvtárak által megadott adatok alapján.³ Nagyon fontos, hogy ezek a helyek sokoldalú *információs és közösségi térként* is működjenek. Ebben jelentős előrelépés történt az elmúlt években. Fokozatosan kerülnek felszerelésre a könyvtárak a *szolgáltatásokhoz, dokumentálásához* szükséges további eszközökkel: pl. többfunkciós eszközök (másoló, nyomtató, fax), projektor fényképezőgép, TV, DVD-lejátszó. Természetesen, ahol sikerül eszközfelújításra is lehetőséget adó pályázatból korszerűsíteni, ott sokkal gyorsabban lehet elérni az optimális IT feltételeket is.

Mennyire tudja segíteni a jelenlegi rendszer a digitális írástudatlanság mérséklését kifejezetten a leszakadó térségekben, vannak/lesznek-e erre külön programok?

A KSZR sokoldalú szolgáltatásai között kiemelt figyelmet fordít a digitális írástudók számának növelésére. Ahogy halad előre a kistéleplési szolgáltatóhelyek megújítása, növekszik a korszerű számítástechnikai eszközpark is. Két év alatt 63.5 %-kal növekedett a gépek száma, így átlagosan *3-4 számítógép* van minden szolgáltatóhelyen, többségükben *internet* elérhetőséggel. Amikor a *Digitális Jólét Program* keretében megvalósul a szélessávú internet hozzáférés minden településen, az nagy biztonságot és újabb lehetőségeket fog jelenteni a könyvtári szolgáltatásban is. A megyei könyvtárak évek óta szervezik a lakossági internet-tanfolyamokat a helyi könyvtárosok közreműködésével. Több megyében a szolgáltató könyvtár szükség esetén a csoportok létszámától függően biztosít a helyben lévő gépekhez mobil gépparkot, természetesen oktatót is ad a környéken lévő szakembereket felkérve. Így a legkisebb településen is adott, hogy legalább 10-12 fős tanfolyam esetén is mindenkinek jusson munkaállomás, szakszerű képzés. A legnagyobb számban továbbra is a könyvtárakban működnek az eMagyarország pontok, így a *GINOP-6.1.2-15-2015-00001 Digitális szakadékok csökkentése* európai uniós pályázat támogatásával megvalósuló tanfolyamszervezésbe is sok könyvtár bekapcsolódott. Hasonló lehetőségeket kínálnak a folyamatosan megjelenő EFOP pályázatok is.

Milyen változások történtek a kistéleplési könyvtárak gyűjteményfejlesztése terén?

Talán ezen a téren történt a legnagyobb változás. A könyvtári szolgáltatások alapját képező gyűjteményeket a megyei könyvtár szakemberei leválogatták, a sok elavult, felesleges dokumentum kivonásra került. Jelenleg a kistéleplések *állományának 70 %-a* a megyei könyvtárak adatbázisában feldolgozott, így az interneten bárholonnan lehet tájékozódni a legkisebb faluban található könyvekről is. Vannak megyék – Bács-Kiskun, Tolna megye – ahol ez már 100%-ban elkészült, de 2018-ra minden megye felzárkózik.

A szolgáltatóhelyeken miként jutnak újdonságokhoz az olvasók manapság?

Évente legalább 4 alkalommal kerülnek kiszállításra az *újdonságok, a friss olvasnivalók*, amelyek beszerzését a megyei könyvtár végzi jelentős kedvezménnyel, a kistéleplési könyvtáros bevonásával. Azokat a könyveket, amelyek nem találhatóak a helyi könyvtár gyűjteményében, egyre nagyobb következetességgel kéri a *könyvtárközi kölcsönzésben* a könyvtárosok a szolgáltató megyei könyvtártól, így az olvasók minden igénye kielégíthető. Ugyanakkor igyekeznek a könyvtárosok is mindent megtenni azért, hogy a beszerzett

könyvnek minél több olvasója legyen. Különböző *könyvajánlásokkal, könyvbemutatókkal* egyre eredményesebben keltik fel az emberek érdeklődését az újdonságok iránt.

Mindehhez hozzá kell még tenni, hogy rendkívül költséghatékonyra vált az újdonságok feldolgozása is. Teljes mértékben áttekinthetőek a gépesített nyilvántartások, amelyek sok helyen ma már nemcsak azt teszik lehetővé, hogy a dokumentum beszerzését és a használatot összefüggéseiben lehessen elemezni, hanem nagyon meggyorsították az állományellenőrzést is. A korábbi több hetes munka többségében egy nap alatt elvégezhető, ha áttért a könyvtár a vonalkódos nyilvántartásra, kölcsönzésre, ami különösen könyvtáros-váltás esetén nem elhanyagolható időmegtakarítás.

Milyen közösségi szolgáltatásokkal bővült még a kistélepülési könyvtárak kínálata?

A könyvtárak a lakosság – különösen a gyerekek és az idősek korosztályában – rendszeresen szerveznek olyan programokat, amelyek hozzájárulnak a célközönség tájékoztatásához, kikapcsolódásához, hasznos időtöltéséhez az olvasáshoz, információszerezhöz. Ehhez a szolgáltató megyei könyvtár játékok szervezésével, kortárs írók, költők, szakemberek több helyszínen történő programjának koordinálásával, támogatásával nyújt segítséget. A gyerekek mindig kíváncsian várják, hogy kedves meséik, történeteik megálmoldóival találkozhassanak. Ezeknek a beszélgetéseknek az olvasásra, tanulásra ösztönző ereje igen jelentős. Sok gyerek számára nyújt maradandó élményt egy-egy ilyen könyvtári együttlét. Ugyanakkor a jelenlévő felnőttek (szülők, pedagógusok) számára jó alkalom kínálkozik a kortárs szerzőkkel, a legújabb gyerekkönyvekkel való megismerkedésre. Rendszeresek azok a tapasztalatcsere, konzultációk, szakmai napok, ahol az egy-egy korosztállyal való értő foglalkozáshoz kapnak komoly módszertani segítséget a szolgáltatóhelyek könyvtárosai. A megyei könyvtárak összehangolt munkájának köszönhetőek azok a kiemelkedő részvételi adatok is, amelyek az Országos Könyvtári Napok és az Internet Fiesta eseményeit jellemzik az utóbbi években.

A kistélepülések szolgáltatóhelyei találkozási pontot jelentenek a faluban élő kismamáknak éppen úgy, mint a jó szóra, törődésre, érdekes beszélgetésre vágyó időseknek. De fontos helyek ezek azoknak a kamaszoknak és fiataloknak is, akiknek a település elöregedése miatt máshová kell iskolába járniuk. Ez persze alapvetően akkor működik, ha tudunk érdekes szolgáltatásokat kínálni, amilyen a KönyvtárMozi is.

Úgy tűnik, hogy a 2015-ben indult KönyvtárMozi szolgáltatás valóban egyre népszerűbb. Minek köszönhető ez?

Számos kistélepülési könyvtárunk alkalmas ma már arra, hogy egy időben 25-30 felnőttet fogadjon be, s legalább ennyi gyereket, ahol van. A korszerű technikának köszönhetően ma nem mozigépezsek vetítenek, hanem az interneten keresztül az arra jogosult könyvtáros belép a KönyvtárMozi portálra és elindítja azt a filmet, amit együttműködő partnereink a magyar filmkincs értékei közül felajánlottak. Azok a bevezető beszélgetések, játékok, fejtörők, amelyek különösen a gyermekprogramokat kísérik, megsokszorozzák a filmhez köthető élményeket. Az idősebb korosztály rendkívüli élvezettel eleveníti fel azokat a fiatalkori emlékeit, amikor először látta azokat a ma már klasszikus filmeket, amelyeken ma is újra jókat derülnek, de ehhez kell a közösség is, amit a KönyvtárMozi lehetősége teremt meg, egyelőre közel 300 kistélepülésen.

Ennyi fejlesztés, előrelépés közben bővült-e a szolgáltatásokhoz való hozzáférhetőség, a nyilvánosság tájékoztatása?

Alapvető kritérium a *szolgáltatások hozzáférhetősége*, a szolgáltatóhely megfelelő és engedő időben való nyitvatartása. Az ideális az lenne, ha egész héten, egész nap nyitva lennének ezek a közösségi helyek, hogy mindenki akkor tudja igénybe venni a szolgáltatásokat, amikor szüksége van rá. Ha erre nincs lehetőség, akkor legalább törekedni kell az azonos nyitvatartási idők kialakítására délelőtt és délután is, hogy az megjegyezhető legyen. Örövendően nőtt a hozzáférhetőség ideje heti 3,5 napról 4,2 napra, illetve 18,4 órára. Amikor egy könyvtár megújul, könnyebb növelni a nyitvatartási napok, órák számát is, mert megjelenik a használók igénye. Nagyon fontos, hogy minél szélesebb körben lehessen információt szerezni a könyvtárak szolgáltatásairól, aminek a kistételepüléseken még ma is egyik fontos eszköze, ha „beszélnek a könyvtárról a faluban”. Ugyanakkor egyre több helyen jelennek meg a tartalmas, esztétikus könyvtári szolgáltatást népszerűsítő szórólapok, kiadványok, a helyi sajtóban híradások és természetesen a különböző internetes elérhetőségek.

Hogyan tudja a KSZR segíteni a könyvtárosok fejlődését, szakmai ismereteinek bővítését?

Minőségbiztosított szolgáltatásokat csak úgy lehet nyújtani, ha – egységesen magas szintű, korszerű működési feltételek között – az folyamatos és kiszámítható, aminek legfontosabb letéteményese maga a szolgáltató személyzet úgy a megyei könyvtárban, mint a kistételepülésen. Kiemelt fontosságú a szolgáltatóhelyen dolgozó kollegák munkájának támogatása, ezért a személyes segítséren, konzultáción kívül évente *többszöri továbbképzésre*, esetenként képzésre kerül sor. 2016-ban 2547 fő dolgozott a kistételepülési könyvtári szolgáltatóhelyeken. Ebből mindösszesen 12.4 % volt főfoglalkozású közalkalmazott, 22 % részmunkaidőben látta el feladatait. Jelentős, 37.6 % a megbízási jogviszonyban álló, 23 % közfoglalkoztatásban, 4.5% önkéntesként tevékenykedett. Az alkalmazottak 64 %-ának megfelel a képzése a jogszabályban előírtaknak, így 2018-ra megközelíthető a kívánatos képzési szint. Nagyon fontos lenne a főfoglalkozású szakképzett dolgozók körének bővítése, mert a képzések befektetése is másként térül meg, ha valakinek biztos álláshelye van. Az egy nagyon jelentős előrelépés, hogy a kistételepülésen dolgozó kollegák bekerültek egy szakmai közösségbe, így még ha maguk vannak, akkor sincsenek egyedül.

Miként foglalná össze a KSZR eddig elért legfontosabb eredményeit?

Ma már köztudott, hogy a kulturális fejlesztés nem kulturális kérdés csupán, hanem közvetve jelentős szerepet gyakorol a vidéken élők gazdasági, társadalmi környezetére. Segíti az embereket életvitelük optimalizálásában, munkahelyük megőrzésében vagy keresésében, tájékozási, tanulási lehetőségeket teremt számukra, így hozzájárul életminőségük javításához. A lakosság érdeke az, hogy minden településen legyen olyan korszerű, hatékony könyvtári szolgáltatóhely, amely a kérdéseikre, kéréseikre gyorsan, szakszerűen és hatékonyan tud reagálni, támogatja az egyéneket és a közösségeiket egyaránt, vagyis szolgáltatásainak középpontjában valóban az emberek állnak. A Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer ma az állam és az önkormányzat támogatásával ezt igyekszik biztosítani

a könyvtárosok odaadó munkáján keresztül. Az eddig elért eredmények rendkívül biztatóak: összeállt egy rendszer, amely a korábban magára hagyott kistélepülések leépült könyvtárait újra életre kelti, építve a korszerű technikákra, tudásra, ugyanakkor újratelemíti a személyes találkozást, a közösségben élés lehetőségeit. 2015-ben egy év alatt csaknem 10%-kal nőtt, a szolgáltatóhelyeken a könyvtári tagsággal rendelkezők és a látogatók száma, ez utóbbi meghaladta a 3 millió 117 ezret. Ma az az egyik legfontosabb feladata a megyei könyvtáraknak a városi könyvtárak bevonásával, a kistépülési könyvtárosokkal összefogva, hogy ezek az eredmények folyamatosan bővüljenek, fenntarthatóak legyenek.

Az interjút készítette: Szeifer Csaba

JEGYZETEK

1. KSH 2016. január 1-i adatok szerinti település és lakónépesség
2. Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer, KSZR : ajánlás / [bev. Hoppál Péter, Ramháb Mária]. – 2. átdolg. kiadás. – [Kecskemét] : Bács-Kiskun Megyei Katona József Könyvtár, 2016. – 16 p. : ill. ; 24 cm
3. Forrás: A megyei könyvtárak öt éves KSZR fejlesztési tervei – 2016. év

Pályázati felhívás „Az év fiatal könyvtárosa-díj” elnyerésére

Az MKE és az IKSZ ismét meghirdeti a 35 évnél fiatalabb kollégák számára „**Az év fiatal könyvtárosa-díj**” elnyerésére irányuló pályázatát. Pályázni az 'A' vagy a 'B' pontban foglaltaknak megfelelő tartalommal lehet.

Egy szakterületi gyakorlatból származó téma még nem publikált írásbeli kidolgozásával.

Projekt bemutatást tartalmazó, szabadon választott műfajú anyag elkészítésével.

Pályázati feltételek:

- Jelölés.** A díjra a pályamunkát összeállító fiatal munkahelyének, vagy az MKE / IKSZ valamely szervezetének jelölnie kell. Nem lehet díjazott, aki a díjra jelölésről nem tud, azt nem fogadja el.
- Életkor.** A jelölt a pályázati határidő napján (május 31.) nem lehet idősebb 35 évesnél.
- Könyvtáros munkakörben foglalkoztatottság.** A jelöltnek a jelöléskor könyvtáros munkakörben aktív foglalkoztatottnak kell lennie és rendelkeznie kell legalább 3 év könyvtári munkakörben eltöltött munkaviszonnyal.
- Formai kritériumok betartása.** Terjedelem 20-50 A/4-es oldal, 12-es betűnagyság, 1,5-ös sortáv, Times New Roman betűtípus. Bemutató esetében maximum 15 perces időtartam.

A pályázati dokumentációnak kötelezően az alábbiakat kell tartalmaznia:

Jelölési űrlap (letölthető az MKE / IKSZ honlapról)

Pályamunka

A pályázó szakmai életútjának ismertetése (ennek részeként publikációs lista)

A megvalósulásnak teret adó intézmény bemutatása

Nem kötelező, de bírált tartalom: **Bármilyen egyéb**, a pályázó által fontosnak tartott **melléklet**

Béérkezési határidő: 2017. május 31. szerda, 14.00 óra

A teljes pályázati kiírást lásd az MKE honlapján (<http://mke.info.hu/>) a Tevékenység/Pályázatok alatt!